

ISSN 2707-3076 (Print)

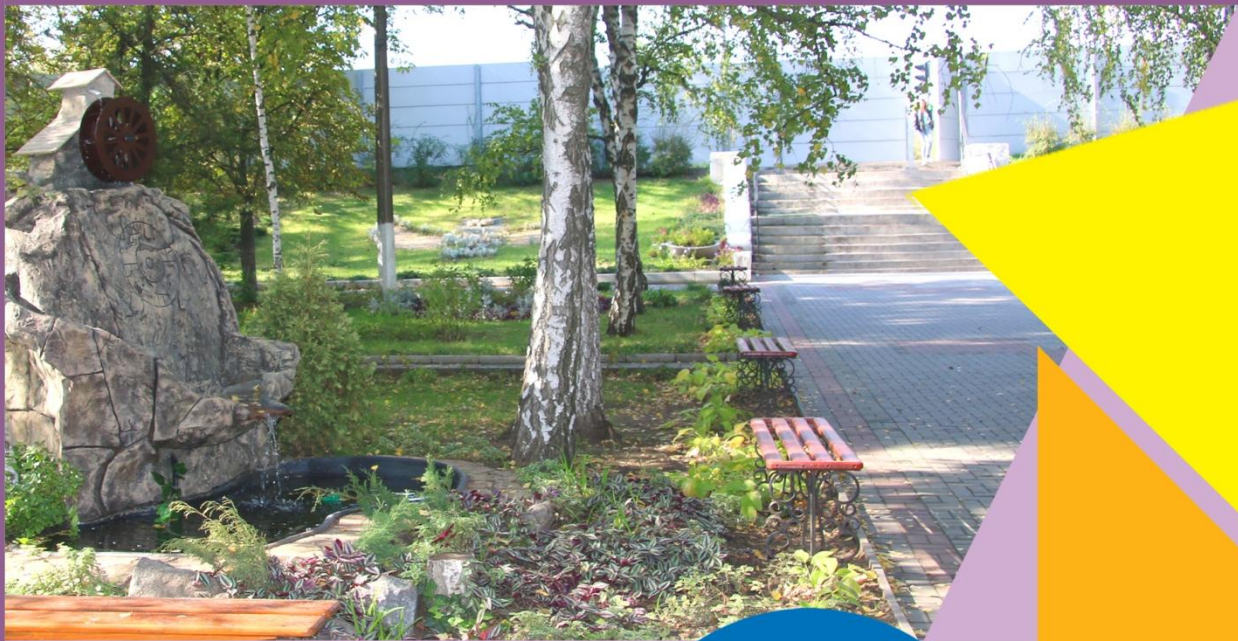
ISSN 2709-8214 (Online)

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Хортицької національної академії

SCIENTIFIC JOURNAL

of Khortytsia National Academy

Серія: Педагогіка.
Соціальна робота.

2020, 1(2)

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Науковий журнал Хортицької національної академії

Серія:
Педагогіка. Соціальна робота
Випуск 1(2)

Запоріжжя
2020

Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 1(2).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24104-13944Р
Офіційний сайт видання <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

Журнал включено до пошукової системи відкритої наукометричної бази даних **Google Scholar**, до реферативної бази даних «Україніка наукова» та Українського реферативного журналу «Джерело», розміщений у каталозі Наукової періодики України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Головний редактор:

Нечипоренко Валентина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор Хортицької національної академії (Україна).

Заступник головного редактора:

Позднякова Олена Леонтіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор Хортицької національної академії (Україна).

Члени редакційної колегії:

Павленко Анатолій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії вищої освіти України, завідувач кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

Борисов Вячеслав Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та методик навчання Хортицької національної академії (Україна).

Цимбалару Анжеліка Дмитрівна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України (Україна).

Пономарьова Галина Федорівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Петриченко Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Харківська Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Роганова Марина Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Ульянова Вікторія Станіславівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Чернецька Юлія Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Gancarz Aleksandra, Doctor, Assistant, University of Silesia in Katowice (Poland).

Chojnacka-Synaszko Barbara, Doctor, Adiunkt, University of Silesia in Katowice (Poland).

Zenon Gajdzica, Full professor, Professor, University of Silesia in Katowice (Poland).

Suchodolska Jolanta, Adiunkt, University of Silesia in Katowice (Poland).

Гевко Ігор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна).

Цибулько Людмила Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Відповідальний секретар:

Сташук Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, методист науково-методичного відділу Хортицької національної академії (Україна)

Зовнішні рецензенти:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України (Україна).

Засенко Вячеслав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна).

Елькін Марк Веніамінович, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Україна).

Одинець Тетяна Євгенівна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації Хортицької національної академії (Україна).

Корнелюк Богдан Васильович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Хортицької національної академії (Україна).

Лапшина Ірина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методик навчання Хортицької національної академії (Україна).

Схвалено рішенням Вченої ради Хортицької національної академії
Протокол № 9 від 25.06.2020.

У статтях розглядаються результати новітніх теоретичних та експериментальних досліджень в галузі педагогіки та соціальної роботи. Дослідження охоплюють проблеми загальної педагогіки та історії педагогіки, теорії і методики управління освітою, теорії і методики виховання, початкової освіти, середньої освіти, професійної освіти, спеціальної освіти, а також соціальної роботи.

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Municipal Institution of Higher Education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council

Scientific Journal of Khortytsia National Academy

Series: Pedagogy. Social Work
Issue 1(2)

Zaporizhzhia
2020

Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, 2020. Iss. 1(2).

Certificate of state registration of the print media Series KB № 24104-13944P
Official website of the journal <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

The journal is included in the search engine of the open database **Google Scholar**, in the database "Ukrainika Naukova" and the Ukrainian journal of scientific abstracts "Dzherelo"; it is placed in the Catalog of Scientific Periodicals of Ukraine of the Vernadsky National Library of Ukraine

Chief editor:

Valentyna Nechyporenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Deputy editor:

Olena Pozdniakova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Members of the editorial board:

Anatolii Pavlenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine, Head of the Department of Social Work of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Viacheslav Borysov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methodologies of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Anzhelika Tsymbalaru, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Officer, Chief Researcher at the Innovations and Education Development Strategies Department of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine).

Halyna Ponomarova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Larysa Petrychenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Alla Kharkivska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pro-rector for Scientific and Pedagogical Work of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Maryna Rohanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theories and Methods of Preschool Education of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Viktorii Ulianova, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Musical and Instrumental Teacher Training of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Yuliia Chernetska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Aleksandra Gancarz, Doctor, Assistant, University of Silesia in Katowice (Poland).

Barbara Chojnacka-Synaszko, Doctor, Adiunkt, University of Silesia in Katowice (Poland).

Gajdzica Zenon, Full Professor, Professor, University of Silesia in Katowice (Poland).

Jolanta Suchodolska, Adiunkt, University of Silesia in Katowice (Poland).

Ihor Hevko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Computer Technologies of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine).

Liudmyla Tsybulko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine).

Executive secretary:

Olha Stashuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Methodist of the Scientific and Methodological Division of Khortytsia National Academy (Ukraine)

External reviewers:

Vitaliy Bondar, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine).

Viacheslav Zasenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Director of the Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine).

Mark Elkin, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Tetiana Odynets, Doctor of Science of Physical Education and Sport, Professor, Head of the Department of Physical Rehabilitation of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Bohdan Korneliuk, Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor at the Department of Social Sciences and the Humanities of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Iryna Lapshyna, Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methodologies of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Approved by the Academic Council of the Khortytsia National Academy
Protocol № 9 from 25.06.2020.

The articles deal with the results of the latest theoretical and experimental research in the field of pedagogy and social work. Research covers the problems of general pedagogy and history of pedagogy, theories and methods of educational management, theories and methods of training, primary education, secondary education, vocational education, special education and social work.

УДК 37.015.311:3:37.046

Віталій Володимирович Маврін
ORCID ID: 0000-0003-4034-7781
кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-методичного відділу,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна
mavrin_vv@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У науковій статті з теоретичних позицій сучасної психології життєтворчості вперше обґрунтовано пріоритетність і розкрито можливості становлення дитини як суб'єкта життєтворчості в освітньому просторі Нової української школи. Проаналізовано основоположні ідеї фундаторів гуманістичної та екзистенціальної психології і сучасних вчених щодо свідомого і творчого ставлення особистості до свого життя як передумови її самоактуалізації в модусі буття та реалізації свободи життєздійснення (А. Маслоу, Е. Фромм), постановки життєвої мети, визначення смислотворчих орієнтацій і розробки життєвої стратегії особистості (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл), готовності особистості до життєвих інновацій у процесі самопроекування (Н. Самоукіна, Т. Титаренко), визначено життєтворчий потенціал розроблених методик саморозвитку особистості як суб'єкта життя (Ф. Макгро, А. Моллой, І. Підласа та ін.). Обґрунтовано концептуальне положення про те, що пріоритетом психологічного супроводу освітнього процесу в Новій українській школі має бути становлення учнів як суб'єктів життєтворчості, що реалізується через розвиток у них здатності до життєвої антиципації, інтернальності, оптимістичного сприйняття життєвої перспективи, стресостійкості та мотивації досягнення успіху.

Ключові слова: психологія життєтворчості, педагогіка життєтворчості, суб'єкт життєтворчості, Нова українська школа, життєва антиципація, інтернальність, оптимізм, стресостійкість, мотивація досягнення успіху.

Вступ. Фундаментальні та динамічні зміни у сучасному глобалізованому, інформатизованому соціокультурному просторі закономірно позначаються на освітній сфері, висуваючи якісно нові вимоги до рівня життєвої компетентності та якості життєтворчості випускників закладів освіти. Як зазначає американський експерт з освіти, науковий співробітник Гарвардського університету Т. Вагнер, у XXI столітті «чисті» знання людини стають все менш важливими у порівнянні з її здатністю застосовувати їх у житті. На перший план освітніх програм виходять мотивованість учнів, їхня здатність створювати нові знання для вирішення актуальних проблем (Wagner, 2012, р. 142).

Глобальні зміни освітніх пріоритетів закономірно позначилися і на системі загальної середньої освіти України, реформування якої розпочате в 2016 р. у зв'язку з імплементацією Концепції Нової української школи, ухваленої рішенням колегії Міністерства освіти і науки від 27.10.2016 р. В Концепції констатується, що вітчизняні загальноосвітні навчальні заклади не

готують учнів до успішної самореалізації в житті, адже вони отримують у школі здебільшого суму знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем (Концепція Нової української школи, 2016, с. 4). В новому Законі України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. метою системи загальної середньої освіти визначено всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору, самореалізації та відповідальності (Про повну загальну середню освіту, 2020). Досягнення цих пріоритетів передбачає спрямування навчально-виховного процесу на становлення дитини як суб'єкта життєтворчості, менеджера власного життя, здатного і готового до його проектування та усвідомленої розбудови як у довгостроковій, так і в найближчій перспективі. У цьому контексті особливого практичного значення набуває урахування педагогами теоретичних положень і

практичних рекомендацій з психології життєтворчості, оскільки досягнення людиною суб'єктної життєвої позиції залежить передусім від суто психологічних детермінант: мотивації досягнення успіху, надситуативної активності, сформованості інтернального локусу контролю, готовності до життєвого антиципування, оптимістичного сприйняття життєвої перспективи та стресостійкості. Відповідно, теоретичний аспект цієї проблеми полягає у визначенні та обґрунтуванні психологічних засад становлення дитини як суб'єкта життєтворчості в контексті тих стратегічних пріоритетів, які передбачені Концепцією Нової української школи і визначають вектори подальшого реформування системи загальної середньої освіти України.

Метою статті є теоретичний аналіз психологічних засад становлення дитини як суб'єкта життєтворчості в освітньому просторі Нової української школи.

Методи дослідження: аналітико-порівняльний метод – для аналізу та зіставлення представлених у науковій літературі теоретичних підходів до вирішення проблеми набуття людиною суб'єктних характеристик; метод дискурсивного аналізу – для виявлення загального, типового концепту особистості як суб'єкта життя в парадигмальних наукових теоріях, які репрезентують науковий дискурс навколо ідей життєтворчості особистості в сучасній гуманістичній психології; метод проблемно-міждисциплінарної інтерпретації – для коректної інтерпретації можливостей використання в освітньому процесі результатів психологічних досліджень проблеми становлення дитини як суб'єкта життєтворчості; індуктивний метод – для формулювання загальних психологічних положень щодо становлення дитини як суб'єкта життєтворчості в освітньому просторі Нової української школи за підсумками теоретичного аналізу.

Формування основоположних ідей про особистість як суб'єкта свого життя у роботах фундаторів гуманістичної та екзистенціальної психології. Одним із магістральних векторів розвитку психологічної думки було акумулювання наукових ідей і міркувань щодо можливостей максимальної самореалізації людини, виникнення в неї готовності творити власну долю, відчувати себе господарем свого життя, а не пасивним учасником історичних подій. Найбільш глибоко проблематика життєтворчості особистості

досліджувалася в системі концептуальних координат гуманістичної та екзистенціальної психології, проте вона привертала увагу і представників інших психологічних напрямів і шкіл, які в процесі наукової рефлексії не могли оминати питань свободи і відповідальності людини, унікальності і творчої сутності її життя. Так, В. Бехтерев, автор полідисциплінарної концепції особистості, заснованої на даних психології, психіатрії і фізіології, був переконаний, що особистість може стати творцем свого життя: «Кожна людина, яка є спадкоємцем минулих поколінь, є діячем і творцем майбутнього. Вона не має права говорити про своє безсилля або безплідність праці, адже вона сама породжує майбутнє» (Бехтерев, 1999, с. 117). Автор культурно-історичної теорії Л. Виготський вважав, що необхідною передумовою повноцінного життєвого шляху особистості є її філософсько-світоглядна активність, спрямована на пізнання сутності людського буття, його духовних орієнтирів. Психолог наголошував: «Не можна жити, не осмислюючи життя духовно. Без філософії (своєї, особистої, життєвої) може бути нігілізм, цинізм, самогубство, але не життя. Філософія є у кожного. Потрібно ростити її в собі, тому що вона підтримує життя в нас» (Виготський, Лурия, 1993, с. 15).

Таким чином, хоча проблема життєтворчості особистості в тій чи іншій мірі розглядалася в наукових концепціях більшості видатних психологів, окремим предметом досліджень вона вперше постала в середині ХХ ст. в процесі динамічного розвитку гуманістичної психології, предметом якої є унікальність і цілісність особистості, процес її самоактуалізації, її спрямованість у майбутнє, до реалізації своїх творчих потенцій. За твердженням О. Пурло, безпосередньо термін «життєтворчість» практично не розглядався в зарубіжній психології, проте гуманістично орієнтовані психологи торкалися проблеми творіння людиною свого життя, виходячи з переконання, що «особистість створює власну реальність, починаючи зсередини, а не ззовні» (Пурло, 2008, с. 79).

Фундаментальне значення для розвитку наукових уявлень про особистість як творця і проектувальника свого життя мали роботи провідних гуманістичних психологів А. Маслоу (1987), Г. Олпорта (1955) і К. Роджерса (1995).

А. Маслоу розглядав творче ставлення особистості до свого життя як необхідну передумову її самоактуалізації. До універсальних

характеристик усіх людей, які самоактуалізуються, вчений відніс креативність, розуміючи її у дуже широкому, життєвому контексті. Це не специфічна обдарованість, що проявляється у музиці, поезії чи живописі, а фундаментальна характеристика людської природи, потенціал, наявний у кожного з народження. Креативність є особливим способом світосприйняття і взаємодії з реальністю, її результати можна знайти у будь-якій, навіть найбуденнішій діяльності самоактуалізованої особистості. У кожну справу вона привносить властиве для неї ставлення до життя, і кожна її дія стає творчою (Maslow, 1987, p. 152). Запропонована А. Маслоу концепція самоактуалізації особистості використовується сучасними вченими як теоретичне підґрунтя для дослідження психологічних аспектів життєтворчості. Як зазначає О. Крижановська, психологічним підґрунтям життєтворчості особистості є її самоактуалізація, сфокусована на різниці між нижчими і вищими потребами. Самоактуалізація і життєтворчість – це психологічна і буттєва суть життя людини (Крыжановская, 2003, с. 34).

К. Роджерс доводив, що кожна людина, яка прагне до особистісного становлення, повинна вирішити для себе проблему визначення смисложиттєвих орієнтацій і життєвої мети: «Яка мета мого життя? До чого я прагну? Яке моє призначення? Ці питання час від часу задає собі кожна людина, іноді спокійно, іноді в болісній невпевненості або відчаї. Це старі-престарі питання, які ставилися і на які давалися відповіді в кожному столітті історії. Однак це також і питання, які кожен індивід повинен поставити перед собою сам і сам на них відповісти. Це питання, які я як консультант чую в різних варіантах, коли люди, які мають особисті проблеми, намагаються зрозуміти або вибрати напрям свого життя» (Rogers, 1995, p. 165). Психолог висловлював переконаність, що творчість є необхідною складовою повноцінного життя. Сприйнятлива відкритість творчої особистості до світу, її віра в свою здатність формувати нові стосунки з оточуючими є важливими передумовами творчого життя (Rogers, 1995, p. 195).

Г. Олпорт однією з визначальних рис зрілої особистості вважав сформованість у неї єдиної філософії життя, ядром якої є чітке уявлення про життєву мету, певна глобальна інтенція. Вчений доводив, що відсутність такої мети є найвагомим чинником виникнення схильності до суїциду.

У молодих людей, які не визначили для себе життєвої мети, виникають значні проблеми. Не маючи жодної мотивації, окрім ситуативної, вони не зможуть досягти особистісної зрілості та відчуття щасливого життя. Психолог наголошував на виключній важливості сформованості життєвої перспективи у молодій людині. На його думку, краще розвивати високі домагання і пізніше, після випробування реальністю, знизити їх, ніж зовсім не мати уявлень про свою можливу спрямованість (Allport, 1955, p. 80–81).

Значний вплив на розвиток гуманістичної психології мали роботи неофрейдистів А. Адлера (1930) і Е. Фромма (1976, 1992, 1994, 2013). Використовуючи евристичний потенціал психоаналітичної теорії, вони подолали певну обмеженість її дослідницького поля і збагатили її цілісним баченням життя як мистецтва, що передбачає здатність особистості досягати життєві цілі, приймати свободу як передумову життєтворчості, сприймати життєву активність не тільки в контексті модусу володіння, а і з позиції модусу буття.

Проблема конструювання особистістю свого життєвого шляху є однією з центральних у концепції індивідуальної психології А. Адлера. У своїй праці «Наука жити» він зазначає, що у кожної людини є концепція своєї життєвої мети, певний ідеал, який дозволяє використовувати можливості кожної життєвої ситуації та долати наявні труднощі заради бажаного майбутнього. Маючи таку конкретну мету, особистість відчуває себе здатною долати будь-які проблеми, оскільки має чіткі уявлення про майбутній успіх. Натомість відсутність життєвої мети призводить до втрати смислу і мотивації до активної діяльності (Adler, 1930, p. 34). Вчений визнавав вирішальний вплив дитинства на формування життєвої мети, оскільки саме в цей формувальний період складається прототип майбутньої зрілої особистості.

Е. Фромм вважав, що особистість здатна здійснювати своє життя свідомо і творчо, бути його суб'єктом і творцем: «Не тільки медицина, інженерія та живопис є мистецтвами. Саме життя є мистецтвом – найважливішим і водночас найскладнішим з усіх мистецтв, що практикуються людством. Його предметом є не та чи інша конкретна діяльність, а саме життя, процес розвитку закладеного потенціалу. У мистецтві жити людина – і творець, і предмет свого мистецтва; вона – і скульптор, і мармур; і лікар, і пацієнт» (Fromm, 2013, p. 26).

Досліджуючи фундаментальні передумови такого творчого ставлення до життя, Е. Фромм виділив два основних способи існування людини – модус володіння і модус буття. Перший модус зорієнтований на споживацьке ставлення до світу, він отожднює життєву активність передусім із придбанням власності і необмеженим користуванням нею (Fromm, 1976, р. 61). Натомість доміантними модусу буття є незалежність, свобода і активність, але не зовнішня – в смислі зайнятості, а внутрішня, що означає продуктивне використання своїх людських потенцій. Бути активним – означає дати проявитися своїм здібностям, талантам, всьому багатству людських здібностей, якими наділена кожна особистість (Fromm, 1976, р. 72). Обґрунтовані Е. Фроммом способи існування розглядаються сучасними вченими як альтернативні стратегії життєтворчості, які мають вирішальний вплив на всі аспекти людського життя. Як зазначає І. Степаненко, вихідним питанням технології життєтворчості є питання вибору між двома головними принципами існування: володінням чи буттям. Лише у міру того, як людина почне відмовлятися від тотального володіння, тобто сприйняття себе, інших людей, світу як можливих об'єктів своєї власності, перестане вимірювати продуктивність особистості тим, що вона має, може виникнути новий спосіб існування – буття (Мистецтво життєтворчості особистості, 1997, с. 46).

Велике значення для розуміння причин відмови людини від свободи життєздійснення, її підміни сурогатними формами особистісного самоствердження мало дослідження Е. Фроммом феномену «втечі від свободи». Розуміючи справжню свободу як повну реалізацію здібностей, що дає можливість жити активно і спонтанно, вчений аналізує три основні найпоширеніші механізми втечі від неї: авторитаризм, руйнівність і автоматизуючий конформізм. Авторитаризм з'являється у тенденції відмови від автономності своєї особистості через переконання, що життя визначається силами, незалежними від людини, а єдино можливе щастя полягає у підкоренні цим силам (Fromm, 1994, р. 187–188). Руйнівничість, за Е. Фроммом, характеризується як вороже ставлення до світу, прагнення його зруйнувати в тій чи іншій мірі, оскільки лише таким чином людина може звільнитися від почуття безсилля, страху перед загрозливими зовнішніми впливами. Така деструктивна позиція формується внаслідок блокування, пригнічення спонтанного розвитку

людини, прояву всіх її емоційних та інтелектуальних можливостей (Fromm, 1994, р. 195–197). Ще один поширений механізм втечі від свободи – автоматизуючий конформізм, сутність якого полягає у втраті індивідом своєї самобутності, повному засвоєнні шаблонного типу особистості, прагненні завжди відповідати очікуванням інших. Відмова від власного «я», перетворення в робота, схожого на мільйонів інших роботів, послаблює почуття самотності і тривоги. Але за це доводиться платити дорогу ціну – втрату своєї особистості (Fromm, 1994, р. 208–210).

Отже, фундаментальні роботи А. Маслоу (1987), Г. Олпорта (1955), К. Роджерса (1995), А. Адлера (1930), Е. Фромма (1976, 1992, 1994, 2013), та інших вчених започаткували системне осмислення психологічних аспектів життєтворчості особистості. Поглибленню досліджень цієї проблематики сприяло виникнення в руслі гуманістичної психології нового напрямку – екзистенціальної психології, що сформувалася на теоретичному фундаменті філософії екзистенціалізму як результат проєкції його методологічних положень на проблемне поле психології ХХ століття. В роботах Р. Мей (1994), В. Франкла (1992) та ін. було проаналізовано ключові екзистенціальні проблеми: смислу життя людини, її свободи і відповідальності, спілкування, любові і самотності, запропоновано конкретні психотехніки, спрямовані на їх вирішення шляхом активізації глибинної особистісної рефлексії клієнта.

Так, широке визнання серед фахівців отримала розроблена В. Франклом методика логотерапії, яка допомагає людині знайти втрачений смисл життя без нав'язування психологом своїх смислів, подолати кризовий стан екзистенціального вакууму, що запускає руйнівний механізм ноогенних неврозів, які проявляються в апатії та втраті інтересу до життя. Осмислюючи проблему життя як творчості, В. Франкл порівнював людину зі скульптором, який працює з безформним каменем для того, щоб його матеріал набував все більш наочної форми. Людина висікає своє життя з того матеріалу, який дала їй доля: в творчості, в переживаннях чи стражданнях вона створює цінності власного життя. Кожен по мірі сил формує або цінності творчості, або цінності переживання, або цінності ставлення (Frankl, 1992, р. 98).

Аналізуючи проблему людського буття з позицій екзистенціальної психології, Р. Мей

констатував поширеність у сучасному світі парадоксу: ніколи раніше в історії люди не мали такого обсягу різноманітної інформації, проте їх внутрішня впевненість щодо власного буття ніколи не була такою мінімальною. В цих умовах люди зневірюються у пошуках смислу життя, вдаються до різних способів притупити своє усвідомлення буття – через відхід до апатії, психічної нечутливості, безперервну гонитву за насолодами. Інші, особливо молоді люди, обирають страшний спосіб відходу – самогубство, і число таких випадків все більшає (May, 1994, p. 5). Психолог вважає, що ці проблеми не вирішити в рамках тих психологічних напрямів і теорій, які акцентують суто поведінкові механізми. Необхідно переглянути ці теорії і знайти людину – особистість, з якою це відбувається. Це можливо за умови використання екзистенціального підходу, спрямованого на надання людині допомоги у вирішенні проблем свободи і відповідальності, пошуку смислу буття, збереження власної цілісності (May, 1994, p. 6).

З позицій теорії часової перспективи особистості, розробленої Ж. Нюттеном на засадах інтеграції біхевіористського, психодинамічного, гуманістичного і когнітивістського підходів, майбутнє для людини виступає простором мотивації, тобто психологічним простором, в якому потреби людини підлягають когнітивній переробці у віддалені цілі та поведінкові проекти. Вчений підкреслював важливість цього мотиваційного процесу для підтримки психологічного благополуччя людини, адже потреби, які на когнітивному рівні не перейшли в більш-менш конкретну мету чи план, приречені залишитися нереалізованими. Лише постановка мотиваційних цілей у віддаленому майбутньому і розробка довготривалих проектів для досягнення цих цілей створюють перспективу майбутнього (Nuttin, 1985, p. 22–28).

Інтерпретації проблеми становлення особистості як суб'єкта життєтворчості у сучасному психологічному дискурсі. Розглянуті вище ідеї і концепції класиків психології сформували теоретичне підґрунтя для подальшого вивчення феномену життєтворчості особистості. В. Ямницький зазначає, що більшість наукових досліджень життєтворчості здійснено в межах нового психологічного напрямку – психології життя особистості, яка охоплює широкий спектр життєвої проблематики особистості. Провідними підходами цього напрямку виступають: концепція життєвих прагнень, теорія тематичної структуралізації життя,

теорія особистості як суб'єкта життя, концепція саморозвитку особистості, психологія життєвого шляху особистості, психологія часу особистості, психологія автобіографічної пам'яті, людської долі, життєвої програми особистості, дослідження самоактуалізації в контексті життєвого шляху, творчої активності особистості, життєвого шляху як творчого акту (Ямницький, 2005, с. 8).

В центрі уваги сучасних вчених (К. Абульханової-Славської (1991), І. Підласої (2005), О. Пурло (2008, 2010), Н. Самоукиної (2001), Т. Титаренко (2015) та ін.) перебувають проблеми становлення особистості як суб'єкта життєвого шляху, самопроекування і життєвого проектування особистості, процеси розробки і втілення життєвих стратегій та інновацій, діалектика самоактуалізації та життєтворчості людини, а також прикладні психотехніки життєтворчості.

Психологи наголошують, що важливість життєтворчого потенціалу особистості актуалізується в контексті динамічних зрушень сучасного глобалізованого життя, які вимагають від кожної людини здатності не тільки швидко реагувати на соціокультурні зміни, а й діяти випереджально, завчасно готуватися до майбутніх подій, використовуючи механізми прогностичного аналізу. У зв'язку з цим Т. Титаренко констатує, що постнекласична особистість постійно перебуває в процесі становлення, переходу від актуального до потенційного буття. На кожному етапі життя вона стає результатом самоконститування, що відбувається на тлі історико-культурних і політико-економічних процесів (Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості, 2012, с. 38).

З психологічної точки зору визначальною ознакою життєтворення є внутрішня готовність особистості до життєвих інновацій, досягнення нової якості свого життя, навіть якщо це потребує відмови від усталених, стереотипних моделей мислення, спілкування та діяльності. Т. Титаренко наголошує, що коли особистісна життєбудова втрапить найважливіший аспект творення нового і відбуватиметься в режимі автоматичного повторення всім відомого, вона навряд чи може називатися життєтворенням (Титаренко, 2015, с. 13). Специфіку креативності життєтворення автор бачить у готовності особистості до стрибкоподібної зміни траєкторій життєвого шляху завдяки освоєнню нових практик відповідно до несподіваних подій (Титаренко, 2015, с. 12).

Вчений виділяє етапи життєтворення: проектування майбутнього через життєві вибори; апробацію задуманого у вигляді конкретних життєвих завдань; реалізацію завдань через практикування (Титаренко, 2015, с. 18). Поряд із новизною, до головних ознак життєтворення Т. Титаренко відносить його принципову незавершеність: «Рух самовизначення передбачає більш-менш вдале проектування власних потенцій у майбутнє. Ніякої остаточної завершеності в такому розумінні людини, що самоконструюється, принципово немає і не може бути. Важливо, щоб людина була готова постійно змінюватися, вибудовуючи себе у часі життя через бачення реальних перспектив і постановку життєвих завдань» (Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості, 2012, с. 49).

У розробленій К. Абульхановою-Славською концепції життєвого шляху особистість розглядається як його суб'єкт, здатний опанувати мистецтво життєтворчості. Вчений зазначає, що, оскільки кожен будує своє життя сам, стратегія життя є індивідуальним надбанням, індивідуальним відкриттям кожного. У підсумку кожна людина має таке життя, яке вона побудувала сама. Принципова різниця полягає в тому, що один справді будує своє життя, і навіть досить свідомо, інший лише використовує те, що є в наявності (і в житті, і в ньому самому) (Абульханова-Славская, 1991, с. 6). К. Абульханова-Славська розглядає життєву стратегію як системоутворювальний компонент успішного життєздійснення людини: «Немає жодної людини, яка була би байдужою до того, що чекає її попереду. Однак часто погляди в майбутнє або пов'язуються з «волею долі», або залишаються «рожевими мріями», не знаходячи свого втілення в активних діях людини по побудові цього майбутнього сьогодні. Життєві цілі, мрії, надії набувають форми і статусу соціальної реальності тільки на основі стратегічного плану життя» (Абульханова-Славская, 1991, с. 153).

Принципово важливою для сучасного розвитку психології життєтворчості є ідея К. Абульханової-Славської про те, що життєва стратегія утворюється не на порожньому рівні, а є певним вершинним проявом особистісного розвитку людини і тому передбачає сформованість ключових компонентів її життєвої компетентності: когнітивних, аксіологічних, емоційно-вольових і поведінково-діяльнісних. Вчений зазначає, що на формування життєвої стратегії суттєво впливає

життєва позиція людини, сукупність життєвих цілей і завдань. Якщо ці завдання вкрай примітивні, життєвий кругозір людини вузький, немає життєвих перспектив, необхідність у стратегії сама по собі відпадає. Потреба у визначенні, формуванні та реалізації своєї життєвої стратегії тісно пов'язана з потребою зробити своє життя більш насиченим внутрішніми подіями, більш інтенсивним духовно і свідомим (Абульханова-Славская, 1991, с. 153). Акцентований К. Абульхановою-Славською діалектичний зв'язок між життєвою стратегією та загальним рівнем розвитку особистості необхідно враховувати для розуміння сутності педагогіки життєтворчості та її взаємозв'язків з іншими освітніми концепціями і підходами. Педагогіка життєтворчості не вступає в опозицію до базових підходів сучасної освіти (компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, акмеологічного та аксіологічного), а спирається на основні результати їх реалізації (розвиток у школярів знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, ключових компетенцій, суспільно важливих якостей, опанування ними діяльнісних стратегій, набуття досвіду досягнення та переживання успіху), які виступають необхідними та достатніми передумовами розробки та реалізації якісно нових, інтегральних конструктів – життєвого проекту і стратегії. З точки зору перспективи життєтворчості особистості, переваги зазначених підходів набувають нового смислу, трансформуються з освітніх на життєві, стають чинниками становлення особистості як творця своєї долі.

Н. Самоукіна вважає механізми життєвого проектування та самопроектування центральними для життєздійснення особистості. Простежуючи вплив цих механізмів, автор зазначає, що в дитячі роки хтось із учнів мріє про славу та уявляє себе героєм, інший – розумною людиною в окулярах із докторським ступенем і професорським званням, третій – бізнесменом поруч з іномаркою і власним котеджем. На жаль, окремі учні можуть себе ніким не уявляти, звикнувши до бідного існування сім'ї, в якій народилися. Вкладаючи свою активність у побудову себе і свого життя, один учень ретельно вчиться і також старанно трудиться, а інший – бездіяльно хитається по вулицях і стирчить у під'їздах. Психологічний проект себе і свого життя, який людина мала на початку життєвого шляху, стає реальністю (Самоукина, 2001, с. 193–194).

О. Пурло проаналізувала вплив на формування творчої життєвої позиції і протікання

екзистенційної кризи основних стратегій життєтворчості: стратегії спонтанних дій, сценарної стратегії, стратегії комбінування життєвих ситуацій, стратегії нормативного реконструювання життєвих ситуацій, стратегії авторства життєвих ситуацій (авторська стратегія). Власне життєтворчою автор вважає стратегію авторства життєвих ситуацій, яка виражається у високому рівні суб'єктності особистості відносно до життя, відображає авторство людини як зрілої особистості, здатної до породження задуму життєтворчості в екзистенційному акті вибору, пов'язаному з прийняттям відповідальності за нього (Пурло, 2010, с. 10).

На потреби людей у психологічних рекомендаціях щодо упорядкування та керування власним життям активно відгукнулися вітчизняні і зарубіжні фахівці, які досліджують доцільність використання різноманітних психологічних форм роботи, засобів і технік для розвитку життєтворчого потенціалу особистості. І. Підласа до основних психотехнік життєтворчості відносить такі засоби самоздійснення життєвого шляху особистості, як розв'язання життєвих ситуацій, когнітивна репрезентація, тематичне структурування світу, особистісні смисли і життєва стратегія (Підласа, 2005, с. 15).

Ф. Макгро розглядає значущість життєвої стратегії з позицій практичної психології і пропонує конкретні поради щодо її розробки та реалізації. Він констатує поширеність проблеми, яка полягає в нездатності людей охарактеризувати свої довготривалі пріоритети, що робить життєвий шлях неструктурованим і залежним від кон'юнктурних чинників (McGraw, 1999, р. 211–212). Автор вважає, що кожна особистість здатна стати менеджером свого життя і опанувати мистецтво створення власної життєвої стратегії. Для кращого зосередження на своїх життєвих цілях і підтримці віри в їх досягнення Ф. Макгро радить вести щоденник, який допомагає відстежувати динаміку просування від «Реальності» (наявної життєвої ситуації) до «Ідеалу» (бажаної якості життя) і визначати наявні зміни за 10-бальною шкалою самооцінки (McGraw, 1999, р. 240–243).

А. Моллой розглядає життєвий проєкт і плани як обов'язкові засоби подолання кризи людиною, яка втрачає контроль над власним життям, стикається з невдачами і тупиковими ситуаціями. Автор пропонує методику зміни власного життя, системного впливу на його ключові аспекти: здоров'я, харчування, взаємини з людьми, трудову

діяльність, фінанси, житло, позитивний настрій і дозвілля. Згідно з методикою, кожному з цих аспектів необхідно приділити тиждень детального опрацювання: осмислення існуючої ситуації, визначення проблем, постановки життєвих цілей і планів. Читачам пропонується перелік питань, за допомогою яких вони можуть більш системно і глибоко усвідомити свої життєві проблеми, екзистенційні потреби, головні пріоритети, бажані зміни й очікування; алгоритм декомпозиції цілей (від глобальних – до довготривалих і короткотривалих); правила організації моніторингу процесу досягнення цілей (Molloy, 2006, р. 15–24).

Життєтворче спрямування психологічного супроводу освітнього процесу в Новій українській школі. Здійснений теоретичний аналіз свідчить про те, що фундаментальні ідеї і сучасні підходи до інтерпретації проблеми становлення особистості як суб'єкта життєтворчості в повній мірі відповідають концептуальним пріоритетам розбудови Нової української школи, покликаної подолати розрив між освітнім процесом і вимогами суспільства – не тільки актуальними, а й перспективними. Цілісне осмислення провідних психологічних теорій гуманістичної спрямованості дозволяє нам сформулювати концептуальне положення про те, що пріоритетами психологічного супроводу освітнього процесу в Новій українській школі має бути становлення учнів як суб'єктів життєтворчості, що реалізується через розвиток у них здатності до життєвої антиципації, інтернальності, оптимістичного сприйняття життєвої перспективи, стресостійкості та мотивації досягнення успіху.

Здатність особистості до життєвої антиципації виступає психологічним підґрунтям її життєтворчості, оскільки дає можливість особистості підніматися над емпіричною реальністю і проєктувати своє майбутнє життя. О. Рихальська визначає життєву антиципацію як різновид антиципації, змістом якого є життєвий шлях особистості, її майбутнє в біографічному масштабі (Рихальська, 2004, с. 5–6). Залежно від сили антиципаційного потенціалу, який має особистість, створюються передумови для формування більш-менш вдалих антиципаційних схем реальності, виникають індивідуальні способи самопрогнозування (Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості, 2012, с. 48). Виключне значення антиципаційного потенціалу особистості підтверджується сучасними психологічними дослідженнями, за результатами

яких вчені виділяють два способи прогнозування майбутнього: екстремальний і неекстремальний. Т. Титаренко до першого способу відносить кризове прогнозування, яке є вимушеним, терміновим, несподіваним, тотальним, руйнівним характер кризових перетворень нерідко позбавляє людину ресурсів для вчасного, зваженого і, відповідно, адекватного самопрогнозу. До неекстремального прогнозування відноситься здатність особистості до життєвого вибору. Разом із тим, якщо людина вчасно не готова проаналізувати альтернативи і зробити вибір, що змінив би траєкторію її життєздійснення, будуть створені умови для виникнення позачергової кризи, оскільки саме криза спрацьовує як аварійна система, коли вчасно не відбувається покровових прогнозованих перетворень життєвого світу особистості (Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості, 2012, с. 53). Враховуючи ці психологічні дані, місією сучасної педагогіки є навчання особистості методам неекстремального прогнозування майбутнього. Якщо не навчила школа, життя, звичайно, навчить, але це може мати занадто дорогу ціну і непередбачувані наслідки для особистості.

Ще однією інваріантною складовою суб'єктності випускника школи є достатній рівень сформованості в нього інтернальності, яку сучасні вчені вважають центральною характеристикою життєтворчої особистості. В. Нечипоренко відносить інтернальність особистості, її готовність брати на себе відповідальність за власне життя та вчинки до нормативних показників життєтворчості (Нечипоренко, 2013, с. 44). На думку О. Джури, ступінь практичної залученості до життєтворчості виражається розвитком суб'єктивного начала в особистості, її інтернальності (Джура, 2012, с. 20). Л. Сохань вказує на те, що людина, яка поставила своє життя під контроль, має більш широке поле свободи, оскільки вона раціональніше використовує свій час, свої здібності для забезпечення повноти, багатства і гармонії свого життя (Сохань, 2013, с. 52).

До пріоритетів психологічної роботи з учнями в умовах школи життєтворчості відноситься і розвиток у них оптимістичного сприйняття життєвої перспективи, необхідного для того, щоб повірити у свою здатність змінювати життя на краще. Дослідження М. Селігмана (Seligman, 2006) довели, що оптимісти успішніше, ніж песимісти, розв'язують життєві кризи, конструктивніше ставляться до невдач (вважають їх тимчасовими, а

не фатальними), сприймають проблемні ситуації як випробування, а не удари долі. В. Калошин наголошує, що тільки оптимістичний підхід до життя є ключем до успіху. Потужна енергія віри в себе – це основа життєтворчості (Калошин, 2013, с. 205).

Для поступальної траєкторії життєпобудови також виключно важливою є мотивація досягнення успіху. Р. Френкін вказує на те, що людей зі сформованою мотивацією досягнення відрізняє почуття суб'єктності, прагнення до активної дії, постановки і досягнення життєвих цілей (Franken, 1994, р. 442). І навпаки, якщо домінуючою для людини є мотивація уникнення невдач, вона не в повній мірі реалізує свою свободу життєтворчості, оскільки не наважується використати багато життєвих можливостей і шансів, неодмінно пов'язаних з певним ризиком невдачі.

Оптимізм і мотивація досягнення успіху виступають передумовами активної життєтворчої позиції особистості, проте у складних життєвих обставинах їх рівень поступово знижуватимуться, якщо вона не здатна конструктивно долати неминучі життєві стреси. А. Павленко в контексті аналізу проблеми навчання школярів мистецтву життєтворчості звертає увагу на те, що самореалізація особистості, як і інші самопроцеси, інколи у досить складних життєвих умовах і ситуаціях потребує напруженої і продуктивної роботи особистості над собою, вимагає змін умов життєдіяльності, прийняття самостійних і відповідальних рішень, творчих за характером, власного творіння самої себе – життєтворчості у різноманітності її проявів (Павленко, 2017, с. 187). Тому до пріоритетів психологічного супроводу навчально-виховного процесу у Новій українській школі доцільно віднести розвиток стресостійкості учнів, опанування ними сучасних психотехнік аналізу стресових ситуацій і відповідної поведінки.

Розвиток у школярів зазначених особистісних якостей передбачає дотримання фахівцями основних принципів гуманістичної психології, обґрунтованих Г. Олпортом (1955) і К. Роджерсом (1995): принципів фасилітації (управління процесом психологічної допомоги, що спрямоване на розвиток суб'єктності і самоорганізації дитини), конгруентності (аутентичності, щирості і відкритості психолога), толерантності (терпимості до іншого, відмінного світогляду, поведінки, життєвої позиції) і емпатії (свідомого співпереживання емоційному стану дитини). До цього переліку доцільно додати принцип рефлексивності, оскільки, як зазначає

А. Павленко, рефлексивна діяльність і здатність до неї інтегровані в діяльність кожного з учасників освітнього процесу і за своїм значенням входять до складу освітньої мети і запланованих освітніх результатів (Паленко, 2019, с. 28).

Зміст психологічного супроводу учнів Нової української школи повинен мати суб'єктну спрямованість, передбачати проведення психологічної діагностики, корекційно-розвиткової і прогностично-профілактичної роботи щодо формування в них особистісних властивостей, важливих для успішної життєтворчості. Для цього фахівці можуть застосовувати такі технології і форми роботи: технологію життєвого проектування, технологію організації життєпізнавальної діяльності учнів, психологічне консультування і фасилітацію, тренінгові форми психологічної роботи, зокрема, тренінги особистісного зростання, самовизначення та побудови життєвої перспективи.

Висновки. Отже, психологія життєтворчості є цілісною науковою концепцією, яка сформувалася на фундаментальних ідеях гуманістичних і екзистенціальних психологів і нині активно розвивається в межах нового психологічного напрямку – психології життя особистості. Основоположне значення для розвитку наукових уявлень про особистість як суб'єкта свого життя мали ідеї провідних психологів щодо свідомого і творчого ставлення особистості до свого життя як передумови її самоактуалізації в модусі буття та реалізації свободи життєздійснення (А. Маслоу, Е. Фромм), постановки життєвої мети, визначення смисложиттєвих орієнтацій і розробки життєвої стратегії особистості (К. Абульханова-Славська,

А. Адлер, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл), готовності особистості до життєвих інновацій у процесі самопроектування (Н. Самоукіна, Т. Титаренко). Акумулявання результатів досліджень проблем становлення особистості як суб'єкта життєвого шляху, самопроектування і життєвого проектування особистості, розробка і апробація психологами прикладних рекомендацій щодо свідомої життєпобудови сприяли визнанню необхідності розвитку життєтворчого потенціалу особистості в період шкільного навчання, оскільки саме підлітковий і юнацький вік є сензитивним періодом для життєвого самовизначення особистості, складання нею свого життєвого проекту і виникнення мотивації до його творчого впровадження. Для реалізації цього потенціалу школярів пріоритетом психологічного супроводу освітнього процесу в Новій українській школі має бути розвиток у них здатності до життєвої антиципації, інтернальності, оптимістичного сприйняття життєвої перспективи, стресостійкості та мотивації досягнення успіху.

Перспективи подальших досліджень окресленої в статті проблематики можуть стосуватися розробки та експериментальної перевірки цільових програм і технологій психолого-педагогічного супроводу становлення учнів Нової української школи як суб'єктів життєтворчості зі сформованим компетентісно-соціалізаційним потенціалом, необхідним для успішної побудови власного життя, постійного професійно-творчого саморозвитку і достатньої конкурентоздатності в сучасному динамічному та складноорганізованому суспільстві.

Література

- Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Москва : Мысль, 1991. 299 с.
- Бехтерев В. М. Бессмертие человеческой личности как научная проблема. *Психика и жизнь: избранные труды по психологии личности* : в 2 т. Санкт-Петербург : Изд-во «Алетейя», 1999. Т. 1. 255 с.
- Выготский Л. С., Лурия А. Р. Этюды по истории поведения. Обезьяна. Примитив. Ребенок. Москва : Педагогика-Пресс, 1993. 224 с.
- Джура О. Д. Становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації української освіти : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2012. 389 с.
- Калошин В. Ф. Оптимізм: сутність, прояв, техніки формування. *Українська наукова школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI століття* : ювілейний науково-методичний збірник / за редакцією Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен, В. В. Нечипоренко та ін. Запоріжжя : Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2013. С. 199–214.
- Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. 2016. 34 с. URL : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016.html> (дата звернення : 27.09.2017).

- Крыжановская Е. С. Культуросообразная среда обучения студентов педагогического колледжа как фактор жизнестроительства личности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Иркутск, 2003. 178 с.
- Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посібник / ред. рада : В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков (керівники авторського колективу) та ін. Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1997. Ч. 1 : Теорія і технологія життєтворчості. 392 с.
- Нечипоренко В. В. Феноменологічний аналіз категорії «життєтворчість»: генезис і сутнісні характеристики. *Українська наукова школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI століття* : ювілейний науково-методичний збірник / за редакцією Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен, В. В. Нечипоренко та ін. Запоріжжя : Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2013. С. 35–46.
- Павленко А. І. Навчання мистецтву життєтворчості: становлення теоретичних основ. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Випуск 2 (41). С. 186–188.
- Павленко А. І. Сучасна методологія педагогіки: значення, роль і місце вчення про рефлексію. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 28–39.
- Підласа І. А. Психологічний аналіз категорії життєвого шляху особистості : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01. Київ, 2005. 22 с.
- Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення : 21.02.2020).
- Пурло О. Ю. Екзистенційна криза як чинник формування творчої життєвої позиції особистості : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01. Київ, 2010. 22 с.
- Пурло О. Життєтворчість як творчий процес. *Соціальна психологія*. 2008. № 6. С. 78–85.
- Рихальська О. Г. Психологічні особливості життєвої антиципації особистості : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01. Київ, 2004. 23 с.
- Самоукина Н. В. *Психология оптимизма*. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2001. 240 с.
- Сохань Л. В. Проектирование личностью своей жизни. *Українська наукова школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI століття* : ювілейний науково-методичний збірник / за редакцією Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен, В. В. Нечипоренко та ін. Запоріжжя : Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2013. С. 50–53.
- Титаренко Т. М. Практики особистісного життєтворення: множинність як шанс. *Психологія особистості*. 2015. № 1 (6). С. 12–20.
- Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : наук. моногр. / Т. М. Титаренко та ін.; за наук. ред. Т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.
- Ямницький В. М. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці : автореф. дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 41 с.
- Adler A. *The science of living*. London : George Allen and Unwin Ltd., 1930. 275 p.
- Allport G. *Becoming: basic considerations for a psychology of personality*. New Haven : Yale University Press, 1955. 106 p.
- Franken R. *Human motivation*. Salt Lake City : Cole Publishing Company, 1994. 519 p.
- Frankl V. *Man's search for meaning. An introduction to logotherapy*. Boston : Beacon Press, 1992. 155 p.
- Fromm E. *Escape from freedom*. New York : Henry Holt and Company, 1994. 301 p.
- Fromm E. *Man for himself. An inquiry into the psychology of ethics*. New York : Open Road Integrated Media, 2013. 310 p.
- Fromm E. *To have or to be*. New York : Harper & Row, 1976. 215 p.
- Maslow A. *Motivation and personality*. New York : Addison Wesley Longman, 1987. 336 p.
- May R. *The discovery of being. Writings in existential psychology*. New York : W. W. Norton & Company, 1994. 192 p.
- McGraw P. *Life strategies: doing what works, doing what matters*. New York : Hyperion Books, 1999. 304 p.

- Molloy A. *Redesign your life (12 easy steps to a new you)*. Auckland : Random House New Zealand Ltd, 2006. 272 p.
- Nuttin J. *Future time perspective and motivation*. Leuven : Leuven University Press, 1985. 235 p.
- Rogers C. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. New York, Boston : Houghton Mifflin Company, 1995. 418 p.
- Seligman M. *Learned optimism: how to change your mind and your life*. London : Vintage Books, 2006. 319 p.
- Wagner T. *Creating innovators: the making of young people who will change the world*. New York : Simon & Schuster, 2012. 281 p.

References

- Abulhanova-Slavskaya, K. A. (1991). *Strategiya zhizni*. [Life strategy]. Moscow: Mysl (rus).
- Adler, A. (1930). *The science of living*. London: George Allen and Unwin Ltd (eng).
- Allport, G. (1955). *Becoming: basic considerations for a psychology of personality*. New Haven: Yale University Press (eng).
- Behterev, V. M. (1999). *Bessmertie chelovecheskoj lichnosti kak nauchnaya problema*. [Immortality of the human person as a scientific problem]. *Psihika i zhizn: izbrannye trudy po psikhologii lichnosti*. [Psychics and life: selected works on personality psychology]. St. Petersburg: Aletejya (rus).
- Donij, V. M., Nesen, G. M., Sohan, L. V., Yermakov, I. G. (1997). *Mistectvo zhittietvorchosti osobistosti* [The art of personality life-creation]. Kyiv: Institut zmistu i metodiv navchannya (ukr).
- Dzhura, O. D. (2012). *Stanovlennia zhyttietvorchosti osobystosti v konteksti modernizatsii ukrainskoi osvity*. [Formation of individual creativity in the context of modernization of Ukrainian education]. (Thesis for Doctor of Philosophy): Kyiv (ukr).
- Franken, R. (1994). *Human motivation*. Salt Lake City: Cole Publishing Company (eng).
- Frankl, V. (1992). *Man's search for meaning. An introduction to logotherapy*. Boston: Beacon Press (eng).
- Fromm, E. (1976). *To have or to be*. New York: Harper & Row (eng).
- Fromm, E. (1994). *Escape from freedom*. New York: Henry Holt and Company (eng).
- Fromm, E. (2013). *Man for himself. An inquiry into the psychology of ethics*. New York: Open Road Integrated Media (eng).
- Kaloshin, V. F. (2013). *Optimizm: sutnist, proyav, tehniki formuvannya*. [Optimism: essence, manifestation, techniques of formation]. *Ukrainska naukova shkola psykhologii i pedahohiky zhyttietvorchosti: dosiahnennia ta oriientyry dlia XXI stolittia*. [Ukrainian scientific school of life-creation psychology and pedagogy: achievements and guidelines for the XXI century]. 199–214 (ukr).
- Kontseptsiiia novoi ukrainskoi shkoly (2016). [Concept of the new Ukrainian school]. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/uasch2016/konczepczyia.html> (ukr).
- Kryzhanovskaya, E. S. (2003). *Kulturosoobraznaya sreda obucheniya studentov pedagogicheskogo kolledzha kak faktor zhiznetvorchestva lichnosti*. [Cultural environment for teaching college students as a factor in the individual life-creation]. (Thesis for Ph. D. of Pedagogy). Irkutsk (rus).
- Maslow, A. (1987). *Motivation and personality*. New York: Addison Wesley Longman (eng).
- May, R. (1994). *The discovery of being. Writings in existential psychology*. New York: W. W. Norton & Company (eng).
- McGraw, P. (1999). *Life strategies: doing what works, doing what matters*. New York: Hyperion Books (eng).
- Molloy, A. (2006). *Redesign your life (12 easy steps to a new you)*. Auckland : Random House New Zealand Ltd (eng).
- Nechyporenko, V. V. (2013). *Fenomenolohichniy analiz katehorii «zhyttietvorchist»: henezys i sutnisni kharakterystyky*. [Phenomenological analysis of the category «Life-creation»: genesis and essential characteristics]. *Ukrainska naukova shkola psykhologii i pedahohiky zhyttietvorchosti: dosiahnennia ta oriientyry dlia XXI stolittia*. [Ukrainian scientific school of life-creation psychology and pedagogy: achievements and guidelines for the XXI century]. 35–46 (ukr).
- Nuttin, J. (1985). *Future time perspective and motivation*. Leuven: Leuven University Press (eng).
- Pavlenko, A. I. (2017). *Navchannya mistectvu zhittietvorchosti: stanovlennya teoretichnih osnov*. [Teaching of the life-creation art: the formation of theoretical foundations]. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo universitetu*.

- Seriya: «Pedagogika. Socialna robota»*. [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social work»]. Issue 2 (41). 186–188 (ukr).
- Pavlenko, A. I. (2019). Suchasna metodologiya pedagogiky: znachennya, rol' i misce vchennya pro refleksiyyu [Modern methodology of education science: importance, role and position of reflection theory]. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]*. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education — Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(1). 28–39 (ukr).
- Pidlasa, I. A. (2005). Psihologichnij analiz kategoriyi zhitt'yevogo shlyahu osobistosti. [Psychological analysis of the category of the life individual path]. (Synopsis of thesis for Ph. D. of Psychology). Kyiv (ukr).
- Purlo, O. (2008). Zhitt'yetvorchist yak tvorchij proces. [Life-creation as a creative process]. *Socialna psihologiya. [Social Psychology]*. Issue 6. 78–85 (ukr).
- Purlo, O. (2010). Ekzistencijna kriza yak chinnik formuvannya tvorchoyi zhitt'yevoyi pozyciyi osobistosti. [Existential crisis as a factor in shaping of the individual creative life position]. Synopsis of thesis for Ph. D. of Psychology). Kyiv (ukr).
- Rihalska, O. G. (2004). Psihologichni osoblivosti zhitt'yevoyi anticipaciyi osobistosti [Psychological features of personality life anticipation]. Synopsis of thesis for Ph. D. of Psychology). Kyiv (ukr).
- Rogers, C. (1995). *On Becoming a Person : A Therapist's View of Psychotherapy*. New York, Boston: Houghton Mifflin Company (eng).
- Samoukina, N. V. (2001). Psihologiya optimizma. [Psychology of optimism]. Moscow : Institut Psihoterapii (rus).
- Seligman, M. (2006). *Learned optimism: how to change your mind and your life*. London: Vintage Books (eng).
- Sohan, L. V. (2013). Proektirovanie lichnostyu svoej zhizni. [Personal designing of life]. *Ukrainska naukova shkola psyhologhii i pedahohiky zhyttietvorchosti: dosiahnennia ta oriientyry dlia XXI stolittia. [Ukrainian scientific school of life-creation psychology and pedagogy: achievements and guidelines for the XXI century]*. 50–53 (rus).
- Titarenko, T. M. (2012). Yak buduvati vlasne majbutnye: zhitt'yevi zavdannya osobistosti. [How to build your own future: life tasks of the individual]. Kirovograd: Imeks-LTD (ukr).
- Titarenko, T. M. (2015). Praktiki osobistisnogo zhitt'yetvorennya: mnozhinnist yak shans. [Practices of personal life-creation: plurality as a chance]. *Psihologiya osobistosti. [Psychology of Personality]*. Issue 1 (6). 12–20 (ukr).
- Vygotskij, L. S. & Luriya, A. R. (1993). *Etyudy po istorii povedeniya. Obezyana. Primitiv. Rebenok. [Etudes on the history of behavior. Monkey. Primitive. Child]*. Moscow: Pedagogika-Press (rus).
- Wagner, T. (2012). *Creating innovators: the making of young people who will change the world*. New York : Simon & Schuster (eng).
- Yamnickij, V. M. (2005). Psihologichni chinniki rozvitku zhitt'yetvorchoyi aktivnosti osobistosti v doroslomu vici. [Psychological factors of development of person life-creating activity in adulthood]. (Synopsis of Ph. D. of Psychology thesis). Kyiv (ukr).
- Zakon Ukraini «Pro povnu zagalnu serednyu osvitu» (2020). [Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (ukr).

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СТАНОВЛЕНИЯ РЕБЕНКА КАК СУБЪЕКТА ЖИЗНЕТВОРЧЕСТВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Виталий Маврин, кандидат педагогических наук, заведующий научно-методическим отделом, Хортицкая национальная учебно-реабилитационная академия, Запорожье, Украина, e-mail: mavrin_vv@ukr.net

В статье с теоретических позиций современной психологии жинетворчества впервые обоснована приоритетность и раскрыты возможности становления ребенка как субъекта жинетворчества в образовательном пространстве Новой украинской школы. Проанализированы фундаментальные идеи основателей гуманистической и экзистенциальной психологии и современных ученых относительно сознательного и творческого отношения личности к своей жизни как предпосылки ее самоактуализации в модусе бытия и реализации свободы жинетворчества

(А. Маслоу, Э. Фромм), постановки жизненной цели, определения смысло-жизненных ориентаций и разработки жизненной стратегии личности (К. Абульханова-Славская, А. Адлер, Р. Мэй, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл), готовности личности к жизненным инновациям в процессе самопроектирования (Н. Самоукина, Т. Титаренко), рассмотрен життєтворчий потенціал розроблених методик саморозвиття особистості як суб'єкта життя (Ф. Макгро, А. Моллой, І. Підласа і др.). Обосновано концептуальне положення о том, что приоритетом психологического сопровождения образовательного процесса в Новой украинской школе должно быть становление учащихся как субъектов життєтворчества, реалізуючеся через розвиток у них способности к жизненной антиципации, интернальности, оптимистического восприятия жизненной перспективы, стрессоустойчивости и мотивации достижения успеха.

Ключевые слова: психология життєтворчества, педагогіка життєтворчества, суб'єкт життєтворчества, Новая украинская школа, жизненная антиципация, интернальность, оптимизм, стрессоустойчивость, мотивация достижения успеха.

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS FOR CHILD'S FORMING AS A SUBJECT OF LIFE-CREATION IN THE EDUCATIONAL SPACE OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Vitalii Mavrin, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Scientific and Methodical Division, Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: mavrin_vv@ukr.net

The article analyzes the priority and opportunities of the child's formation as a subject of life-creation in the educational space of the New Ukrainian School. The fundamental ideas of the humanistic and existential psychology's founders and modern scientists regarding the conscious and creative attitude of the individual to his life as a prerequisite for its self-actualization in the mode of being and the realization of freedom of life (A. Maslow, E. Fromm), the ideas of setting a life goal, determining meaningful life orientations and developing life personality strategy (K. Abulkhanova-Slavskaya, A. Adler, R. May, G. Allport, K. Rogers, V. Frankl), the ideas of individual readiness for life innovations in the process of self-projection (N. Samoukina, T. Titarenko) are analyzed. There were defined the life-creation methods of personality self-development as a subject of life (F. McGraw, A. Molloy, I. Pidlasa).

It is shown that the priority of the psychological support of the educational process in the New Ukrainian School is the formation of students as subjects of life creation through the development of their ability to anticipate life, internality, optimistic perception of life prospects, stress resistance and motivation to achieve success. It was established that the fundamental ideas and modern approaches to the interpretation of the problem of formation of the individual as a subject of life-creation fully correspond to the conceptual priorities of the New Ukrainian School, which is designed to bridge the gap between the educational process and the requirements of society.

It is revealed that the psychology of life-creation is a holistic scientific concept, which was formed on the fundamental ideas of humanistic and existential psychologists and is now actively developing within the psychology of personal life. There were defined the technologies and forms of work within the framework of psychological support of students in the educational space of the New Ukrainian School. These include: technology of life design, technology of organization of life-cognitive activity of students, psychological counseling and facilitation, training forms of psychological work, in particular, trainings of personal growth, trainings of self-determination and trainings of construction of life perspective.

Key words: life-creation psychology, life-creation pedagogy, subject of life-creation, New Ukrainian School, life anticipation, internality, optimism, stress resistance, motivation to achieve success.

Стаття надійшла до редакції / Received 01.06.2020.

Прийнята до друку / Accepted 24.06.2020

Унікальність тексту 92,1 % (Unicheck ID 1005370155)

© Маврін Віталій Володимирович